

DEYİMLERDE YALANCI EŞ DEĞERLİK: TATAR TÜRKÇESİ- TÜRKİYE TÜRKÇESİ ÖRNEĞİ*

*Tuğba AKTAŞ***

ÖZET

Dillerin/lehçelerin eş değerlik sınırları içerisinde birbirine çevrilmesi/aktarılması söz konusudur. Ancak bazı yapılar eş değer gibi görünse de kavram alanları bakımından birbiriyle örtüşmez. *Yalancı eş değerlik* olarak adlandırılan bu tür yapıların lehçeler arası aktarmalarda hatalara yol açtığı ve anlaşmayı zorlaştırdığı görülür. Lehçeler üzerine yapılan yalancı eş değerlik çalışmalarının hemen hepsi kelimeler üzerinedir. Birkaç çalışmada eklerdeki yalancı eş değerlik meselesine de değinilmiştir. Bunun yanında, kelime grupları ve deyimlerde de yalancı eş değerlikten bahsetmek mümkündür. Fakat şimdiye kadar bu konu üzerine yapılmış müstakil bir çalışma yoktur. *Deyim aktarmalarında yapılan yanlışlıklar* üzerine ortaya konmuş çalışmalarda da *yalancı eş değerlik* meselesine değinilmemiştir.

Lehçelere göre küçük fonetik farklılıklarla değişen veya eş anlamlı unsurlardan oluşan bu deyimlerin aktarıcılar tarafından hedef dilde de aynı anlama karşılık geldiğinin varsayılması deyim düzeyinde birtakım hatalara yol açmaktadır. Bunun sonucunda metnin derin yapısı, bazen de tamamı zarar görmektedir. Bu nedenle lehçeler arasında yapılan aktarmalarda her deyim titizlikle ele alınmalıdır. Birbirinin aynısı gibi görünse dahi bunun için mutlaka söz konusu yazı dilinin deyimlerini içeren sözlüklere başvurulmalıdır.

Tatar ve Türkiye Türkçesi deyimlerindeki yalancı eş değerlik konusunu incelediğimiz bu çalışma, Nekiy İsenbet'in *Tatar Têlênêñ Frezêologik Sûzlêğê* adlı eserindeki *baş ve başta bulunan organ adları ile kurulmuş deyimlerle* sınırlandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: deyim, yalancı eş değerlik, Tatar Türkçesi, Türkiye Türkçesi

* Bu makale, Selçuk Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP) Koordinatörlüğü tarafından 11103018 numara ile desteklenen "Tatar Türkçesindeki 'Baş' ve 'Baş'ta Bulunan Organ Adları İle Kurulmuş Deyimler ve Bu Deyimlerin Türkiye Türkçesindeki Şekilleriyle Karşılaştırılması" adlı yüksek lisans tezinden alınmıştır.

Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Arş. Gör., Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, El-mek: taktas@selcuk.edu.tr

THE FALSE FRIENDS IN IDIOMS: TATAR TURKIC-TURKISH TURKIC EXAMPLE

STRUCTURED ABSTRACT

It is a matter of fact that languages/dialects are translated/transferred to each other in the borders of equivalence. However, some concepts do not overlap with each other even if they seem to be equivalent. It is conferred that such structures called as *false friends* result in mistakes and make understanding difficult. Almost all the studies of false friends on dialects are about words. In some of these studies, false friends issue in morphemes is discussed as well. Besides, it is possible to discuss false friends issue in phrases and idioms. However, there is not a distinct study on that issue up to this point. Additionally, *false friends* issue is not discussed in studies about *mistakes in idiom transmissions*.

Misunderstanding of idioms which are prolongations of culture causes communication disorder and leads us misinterpret customs, beliefs, worldview, lifestyle and way of thinking of a society. In the studies of Tatar and Turkey Turkic, false friend idioms are especially pointed out as part of the research in order to prevent the problems occurring in transfer. In this respect, the issue is;

1. The ones whose components are same in terms of sound and structure; or the ones composed of the words which are known to be from the mutual root with regular sound balance between origin dialect and target dialect; namely **idioms composed of heteronym components**.

(anadan imgen sötleren avızına kitervüv ≠ anasından emdiği sütü burnundan getirmek; küz atuv ≠ göz atmak; küzlerē velfecēr uqıy ≠ gözleri velfecri okumak; tēşē kıcrıy ≠ dişi gıçırdamak; yöz körsetüv ≠ yüz göstermek; yöz sörüv ≠ yüz sürmek; ...)

2. The ones composed of the words which mean the same when transferred one by one from origin dialect to target dialect although its components are not same in terms of sound and structure; namely **idioms composed of equivalent components**.

(baş eylendervüv ≠ baş döndürmek; baş tartuv ≠ baş(ı) çekmek; bit birüv ≠ yüz vermek; tēşke tiyüv ≠ dişe dokunmak; uñ küzēn sul küzēnnen kızğana ≠ sağ gözünü sol gözünden kıskanmak; yöz dünderüv ≠ yüz çevirmek; ...) evaluated in two ways as above.

Some idioms that we analyse under the heading of false friends contain some small differences among themselves. Those differences that we encounter in conjugations, sentence structures and additions are so small that they don't prevent the meaning of transferred idiom (Avızı bēlen koş tuta / ağzıyla kuş tutmak; başka eş töşüv / iş başa düşmek; başınnan kavıq cilē esken / başında kavak yeli esmek; ozın tēllē / dili uzun; etc.). It is remarked that those idioms which can be considered as variants of each other are also false friends.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/4 Winter 2015

In consequence of the research, it is confirmed (that) in Tatar and Turkey Turkic, similar structured 39 idioms which are formed by head and organ names on head are false friends. 22 of them are *false friend idioms composed of heteronym components*, 17 of them are *false friend idioms composed of equivalent components*.

In false friend idioms composed of heteronym components, 19 idioms which are totally different in terms of meaning are analysed under the heading of *completely false friends*, 3 idioms which are somehow similar in terms of meaning are analysed under the heading of *partial false friends*. It is determined (that) 13 of false friend idioms composed of heteronym components are *complete false friends* and 4 of them are *partial false friends*. When we take into consideration that idioms with only head and organ names on head in the study, this is actually a considerable amount.

In this respect, we can add a subheading called *false friend idioms* to error types occurring in idiom transfer such as **preserving of origin, adaptation of origin, false idiom choice, use of missing idiom in target dialect, not being able to transfer an idiom with an idiom**.

It is conferred by translatives that those idioms changing with small discrepancies according to dialects or consisting of synonymous elements have the same meanings in target language; and it results in the mistakes at the level of idiom. As a result, scheme of the text, and sometimes whole text is damaged. Therefore, every single idiom in such transmissions has to be approached meticulously. It has to be consulted to dictionaries containing idioms of written language in question even if those idioms seem to be same as each other.

We are of opinion that false friend idioms composed by geographical position, historical process, political issues, different socio-cultural interaction between both dialects are richness of Turkish language, besides they constitute most of the mistakes in dialect transfers and lead to decrease of communication ratio among Turkish people.

This study in which we analyse the issue of *false friends in idioms of Tatar Turkic and Turkish Turkic* has been limited with *idioms formed by organ names about head and on-head* in the work of Nekiy İsenbet called *Tatar Têlênêñ Frezëologik Süzlêgë*.

Key Words: idiom, false friends, Tatar Turkic, Turkish Turkic.

1. GİRİŞ

Çeviri, farklı dil ve kültüre sahip toplumların birbirleriyle iletişimini sağlamaya yönelik bir girişimdir. İlk olarak dinî metinler üzerinde başlayan yazılı çevirinin tarihi çok eski çağlara kadar dayanmaktadır. Farklı kökenden gelen dillerin eş değerlik sınırları içerisinde birbirine *çevrilmesinin* yanı sıra, aynı kökten gelen, ortak bir dilin farklı lehçelerinin de yine eş değerlik sınırları içerisinde birbirine *aktarılması* söz konusudur. Türk dilinin tarihî bir metninin çağdaş bir lehçeye veya çağdaş lehçesine ait bir metnin başka bir çağdaş lehçeye uyarlanması için *aktarma* terimini kullanıyoruz.

Yüzyıllarca, dünyanın değişik coğrafyalarında konuşulagelmiş ve yazı dili olmuş Türk dilinin çok eski dönemlerde lehçelere ayrıldığını biliyoruz.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/4 Winter 2015

14.-15. yüzyıllarda üç, 16.-19. yüzyıllarda iki temel yazı diline sahip Türk dili, 20. yüzyıl başlarına kadar doğal seyirinde gelişmiştir. 20. yüzyılda Sovyetler Birliğinin, hâkimiyeti altındaki Türk topluluklarının bazılarında birbirinden farklı Kiril alfabelerini kabul ettirmesi, günümüzde yirmiden fazla Türk yazı dilinin oluşmasına neden olmuştur. Sovyet rejiminin uyguladığı çeşitli politikalarla zaman içerisinde Türk lehçeleri arasındaki farklılıklar artmış ve bu durum Türk halkları arasında anlaşılabilirlik oranının azalmasına yol açmıştır.

1991 yılında Bağımsız Devletler Topluluğunun kurulmasıyla birlikte dış politikasını değiştiren Türkiye, Orta Asya ülkeleriyle siyasi ve ekonomik ilişkiler temelinde dilsel ve kültürel farklılıkları azaltmak için somut adımlar atmıştır. Türk Devletlerinde, Türkçe eğitim veren ortaöğretim kurumları, liseler, üniversiteler ve Türkçe Merkezleri; Türkiye’de de pek çok fakültede “Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları” bölümleri kurulmuştur. Ayrıca üniversitelerde Türkçe Öğretim Merkezleri (TÖMER) de açılmıştır.

Tüm bunlarla birlikte, Çağdaş Türk yazı dilleri ve lehçelerine yönelik bilimsel çalışmalar artmış ve aktarma faaliyetleri hız kazanmıştır. Öte yandan bu faaliyetler, aktarma problemlerini de beraberinde getirmiştir. Aktarmalarda yapılan hataların fark edilmesiyle araştırmacılar duruma hemen dikkati çekmiş ve konuyu farklı bakış açılarıyla ele almışlardır (Ercilasun 1992: 28-42; Demir 1997: 379-389; Ercilasun 1998: 41-45; Gülensoy 1998: 54-55; Türkay 1998: 56-57; Gedikli 1998: 58-69; Kaldarbak 1998: 70-71; İsmail 1998: 72-77; İlker 1999: 553-560; Özkan 1999: 883-889).

2000’li yıllardan itibaren konuyla ilgili bildiriler, makaleler çeşitlilik kazanmış, yüksek lisans-doktora tez çalışmaları da yapılmıştır (Uğurlu 2000: 59-78; 2001: 197-206; 2004: 19-30; 2012: 215-222; Karadoğan 2004a; 2004b: 207-218; Kirişçioğlu 2006: 21-35; Denizler 2007; Usta 2008: 668-691; Alkayış 2009: 60-70; Kara 2009: 1056-1082; Zal 2009: 431-455). Bu tür çalışmalar günümüzde de devam etmektedir.

Kirişçioğlu, araştırmacıların metin aktarımlarında karşılaşılan sorunlara farklı yönlerden yaklaşmalar da genel olarak;

- a- Kelimelerde yalancı eş değerlik,
- b- Eklerde yalancı eş değerlik,
- c- Orijinal metnin aslını koruma,
- d- Orijinal metnin aslını uyarlama,
- e- Yanlış ek seçimi,
- f- Atasözleri ve deyimleri yanlış aktarma,

g- Cümlelerin öğelerini doğru düzgün yerleştirememeleri hususları üzerinde durduklarını belirtmiştir.

Türkmen Türkçesi ile Türkiye Türkçesi arasında yapılan aktarmalarda karşılaşılan problemleri ele alan Kirişçioğlu, iki lehçe arasındaki hataların % 20’sinin yalancı eş değerlikten, % 16’sının metnin aslını korumadan, % 14’ünün metnin aslını uyarlamadan, yine % 14’ünün birleşik veya tasvirî fiilleri yanlış aktarmadan, % 13’ünün yanlış ek seçiminden, % 8’inin atasözleri ve deyimleri yanlış aktarmadan, % 8’inin cümlelerin öğelerini düzgün yerleştirememeden, % 7’sinin ise diğer sebeplerden kaynaklandığını belirlemiştir (Kirişçioğlu 2006: 21-35).

Bu istatistikî bilgilerden hareketle aktarma hatalarındaki en büyük payı yalancı eş değerlik kavramının oluşturduğu görülmektedir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/4 Winter 2015

1.1. YALANCI EŞ DEĞERLİK

Hedef lehçedeki bazı benzer kelimeler kaynak lehçedeki bir kelimeye eş değer olmayabilir. Bunlar, ses ve yapı bakımından veya yalnızca ses bakımından aynı olan veya lehçeler arasındaki düzenli ses denklikleriyle aynı kaynaktan geldiği bilinen fakat farklı kavram alanlarını ifade eden kelimelerdir (Uğurlu 2000: 63).

Bu tür kelimeler için Türkiye’de yapılan çalışmalarda çoğunlukla “yalancı eş değer” (İng. false friend, Fr. faux amis, Alm. falscher freund) terimi kullanılmıştır. Bu kavram kimi araştırmacılarca farklı terimlerle de karşılanmıştır.

Demir, Tuva Türkçesini kaynak lehçe aldığı çalışmasında, her iki lehçede ilk bakışta aynı görünen fakat aktarılan metinde yanlışlıklara sebep olan kelimeleri “*yalancı eş anlamlı kelimeler*” olarak adlandırır (Demir 1997).

Gedikli ve İlker, aktarma problemlerinden bahsettikleri çalışmalarında *sesteş kelimeler* ifadesini kullanır (Gedikli 1998; İlker 1999).

Yıldırım, Türkmen Türkçesindeki yalancı eş değer isim ve fiilleri incelediği bildirisinde “*aldatıcı kelimeler*” terimini kullanmıştır (Yıldırım 2005).

Suzan Tokatlı, Azerbaycan ve Türkiye Türkçesindeki yalancı eş değerleri ele aldığı çalışmasında *eş sesli* ifadesini kullanmış, bu tür kelimeler için lehçeler arası sözlüklerin hazırlanması gerektiğini vurgulamıştır (Tokatlı 2004).

Biri Altay, diğeri Özbek Türkçesinin kaynak lehçe alındığı çalışmada Şavk ve Merhan da yalancı eş değerlik için *eş sesli* terimini kullanmışlardır (Şavk 2007; Merhan 2012).

Sultanzade, bu kavram için “*dillerarası benzeşim*” ifadesini kullanır. İki dilde şekil veya köken itibariyle aynı olup anlamca ayrılan her kelimenin yalancı eş değer kabul edilemeyeceğini vurguladığı çalışmasında yalancı eş değerlik sözlüklerinin hazırlanmasındaki yöntem ve prensiplerden bahseder (Sultanzade 2010).

Kaynak dildeki bir kelimeyle hedef dildeki bir kelimenin köken, yazılış ve söyleniş bakımından aynı, anlamlarının ise farklı olması durumunu *sahte karşılıklar* veya *sözde denkteşler* olarak adlandıran Resulov, Azerbaycan Türkçesi ile Türkiye Türkçesi arasındaki yalancı eş değerliği ele aldığı yazısında bu durumun sebebini üç ana başlıkta değerlendirir:

1. Türk dilinin uzun tarihsel gelişim dönemleri içinde çeşitli kollara, gruplara, alt birimlere ayrılması.

2. Her iki dile yabancı dillerden giren aynı kelimenin bu dillerde değişik kavramlara karşılık olarak kabul edilmesi ve yazı dilinde bu şekilde kullanılması.

3. Ana dilden gelen bazı kelimelerin bu dillerden birinde yazı diline alınmaması ve ağızlarda kalarak zamanla ilk anlamından ve öteki dildeki anlamından farklı bir anlam ve üslûpta kullanılması (1995: 916-918).

Türkmen ve Türkiye Türkçesi arasındaki yalancı eş değerlik meselesine değinen Arnazarov, söz konusu lehçelerdeki benzer sıfat ve fillerin değişik anlamlar içerdiğini iki farklı makalesinde ayrı ayrı ele almıştır (Arnazarov 2002: 72-77; 2004: 193-220).

Konuyu Nogay Türkçesi ile Türkiye Türkçesi arasında ele alan Ergönenç Akbaba, yalancı eş değerliği, *kökü Eski Türkçeye dayanan kelimeler* ve *başka dillerden alınma kelimeler* şeklinde sınıflandırmıştır (Ergönenç Akbaba 2007: 151-176).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/4 Winter 2015

Karadoğan, Türk lehçeleri arasındaki aktarma sorunlarını Türkmen Türkçesi ile Türkiye Türkçesi temelinde değerlendirdiği doktora tez çalışmasında yalancı eş değerliği kelime ve ek düzeyinde ele almıştır (Karadoğan 2004a).

Türkçenin en uzak lehçesi olan Çuvaşça ve Türkiye Türkçesi arasındaki yalancı eş değerlikleri konu alan Feyzi Ersoy, her iki lehçede sesteş olan kelimelerin listesini, isimler ve fiiller başlığı altında sıralamıştır (Ersoy 2007: 60-68).

Kırömeroğlu, Türkmen Türkçesi ve Türkiye Türkçesindeki yalancı eş değerliği incelediği yüksek lisans tez çalışmasında konuyu, “Türkçe kökenli eş değerler”, “yabancı kökenli eş değerler” ve “kelime başında ses değişimi bulunan yalancı eş değer kelimeler” olmak üzere 3 başlıkta değerlendirmiştir (Kırömeroğlu 2011).

Habibe Yazıcı Ersoy, Başkurt Türkçesi ve Türkiye Türkçesinde Yalancı Eş Değerler adlı kitabında konuyu geniş bir açıdan titizlikle ele almıştır. Başkurt Türkçesini kaynak lehçe aldığı çalışmasında kelimeleri tam yalancı eş değer ve kısmi yalancı eş değer şeklinde iki bölüme ayırmıştır. Bu bölümleri de eş sesli ve ses değişimleri yoluyla oluşan yalancı eş değerlikler olarak iki alt grupta incelemiştir. Kaynak dile Arapça, Farsça ve Rusçadan geçen kelimeleri ise ayrı bir alt başlıkta değerlendirmiştir. Yalancı eş değer olarak tespit edilen 1159 kelimenin hemen hepsine iki dilin edebî metinlerinden örnekler verilmiştir (Ersoy 2012).

Karay Türkçesi ile Türkiye Türkçesi arasındaki yalancı eş değerliği inceleyen Yıldız, aynı kökten ve farklı kökten gelen kelimeleri ayırmış, aynı kökten gelen yalancı eş değerleri ise tam yalancı eş değer kelimeler ve kısmî yalancı eş değer kelimeler şeklinde isim ve fiilleri de ayırmak suretiyle sınıflandırmıştır (Yıldız 2009).

Ertuğ da Oğuz grubu Türk lehçelerindeki hareket fiillerinde yalancı eş değerliği ele aldığı yüksek lisans tez çalışmasında, hareket fiillerini kısmî yalancı eş değerler ve tam yalancı eş değerler başlığı altında ayrı ayrı incelemiştir (Ertuğ 2007).

Çalışmalarda, *aynı kaynaktan (kökten) gelenler* ve *farklı kaynaktan (kökten) gelenler* şeklinde tasnif edilen yalancı eş değerler, *tam yalancı eş değerlik* ve *kısmi yalancı eş değerlik* olmak üzere iki başlıkta değerlendirilmektedir.

1.1.1. Tam Yalancı Eş Değerlik

Uğurlu, ses ve yapı bakımından aynı olan veya kaynak lehçe ve hedef lehçe arası düzenli ses denklikleriyle aynı kaynaktan geldikleri bilinen fakat anlam bakımından hiç örtüşmeyen yapıları bu gruba dâhil ederek aynı kaynaktan gelmeyen sesteş (homonym) kelimelerin de burada ele alınabileceğini belirtir (2004: 27).

Uğurlu'nun *yalancı eş değer kelimeler* ve *anlam alanları hiç örtüşmeyen, “gerçek” yalancı eş değer kelimeler* (2000: 64; 2004a: 27) terimiyle açıkladığı bu durum için Karadoğan *tam yalancı eş değerler* (2004a: 111), Resulov ise *salt yalancı eş değerler* (1995: 921) terimini kullanmıştır. Tam yalancı eş değerlik, İngilizcede *completely false friends*, *total false friends*, *absolute false friends*; Almandaca *unehrliche (absolute) falsche freunde*; Fransızca *faux-ami complets*, *faux-amis absolus*, *faux-amis stricts* terimleriyle karşılanmaktadır.

Yapılan çalışmalarda Oğuz grubu lehçeleri arasında fiillerde 25, Karay Türkçesi ile Türkiye Türkçesi arasında 71, Özbek Türkçesi ile Türkiye Türkçesi arasında 124, Başkurt Türkçesi ile Türkiye Türkçesi arasında 887, Güney Azerbaycan Türkçesi ile Türkiye Türkçesi arasında 15, Kırım Tatar Türkçesi ile Türkiye Türkçesi arasında ise 401 *tam yalancı eş değer* kelime tespit edilmiştir (Ertuğ 2007; Yıldız 2009; Gül 2011; Ersoy 2012; Direkçi-Gülmez 2012; Rustemova 2014).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/4 Winter 2015

1.1.2. Kısmi Yalancı Eş Değerlik

Dilde, ses ve yapı bakımından aynı olan veya kaynak lehçe ve hedef lehçe arası düzenli ses denklikleriyle aynı kaynaktan geldikleri bilinen, anlamları ise kabul edilebilir bir oranda, az çok örtüşen yapılara *kısmi yalancı eş değer* denir (Uğurlu 2004: 23). Anlam daralması veya anlam genişlemesi gibi değişimlere uğrayan bu türden kelime/kelime gruplarının kavram alanları bakımından kısmen örtüşmesi söz konusudur.

Uğurlu'nun *yarım yalancı eş değer kelimeler ve anlam alanları tam örtüşmeyen kelimeler* (2000: 63; 2004: 23) terimiyle karşıladığı bu yapılar için Karadoğan *kısmi yalancı eş değerlik* (2004a: 104), Resulov ise *göreceli yalancı eş değerler* (1995: 921) terimini kullanmıştır. Bunlar arasında *kısmî yalancı eş değerlik* ifadesi literatürde en yaygın kullanımdır. Kısmi yalancı eş değerlik, İngilizcede *partial false friends*, Almancada *halbährliche (partielle) falsche freunde*, Fransızcada ise *faux-amis partiels, semi faux-amis, en anglais semi-false friends* terimleriyle karşılanmıştır.

Yapılan çalışmalarda Oğuz grubu lehçeleri arasında fiillerde 95, Karay Türkçesi ile Türkiye Türkçesi arasında 140, Özbek Türkçesi ile Türkiye Türkçesi arasında 61, Başkurt Türkçesi ile Türkiye Türkçesi arasında 272, Güney Azerbaycan Türkçesi ile Türkiye Türkçesi arasında 15, Kırım Tatar Türkçesi ile Türkiye Türkçesi arasında ise 630 *kısmi yalancı eş değer* kelime tespit edilmiştir (Ertuğ 2007; Yıldız 2009; Gül 2011; Ersoy 2012; Direkçi-Gülmez 2012; Rustemova 2014).

2. TATAR TÜRKÇESİNDE YALANCI EŞ DEĞER DEYİMLER

Farklı gruba mensup iki lehçe arasındaki örtüşme oranı aynı gruplarda bulunan lehçelere göre daha azdır. Fakat dilin kullanıcıları arasındaki siyasi, ticari, kültürel vb. ilişkilerin yoğunluğu her iki lehçenin de söz varlığına etki ederek anlaşma oranını arttırabilir. 18. ve 19. yüzyılda Kazan Tatarları ile Osmanlılar arasında iktisadi ve kültürel ilişkilerin gelişmesiyle birlikte Kazan Türkçesine gramatik ve leksikolojik pek çok Osmanlıca unsur girmiştir. Bu durum biri Kıpçak, diğeri Oğuz grubuna mensup olan iki lehçe arasındaki örtüşme oranını arttırmıştır. Öte taraftan Rus Çarlığı'nın ve Sovyetler Birliği'nin siyasi hakimiyeti altında yaşamış olmaları sebebiyle Tatar Türkçesinde Rusça unsurların artışı, Türkiye Türkçesine batıdan giren yabancı sözcükler ve her iki lehçe arasındaki yalancı eş değer yapılar zamanla örtüşme oranının azalmasına sebep olmuştur.

Yalancı eş değer kelimeler uzun bir süreç içinde meydana gelmiş anlam değişimleridir. Aksan; Türkçe, Latince vb. gibi lehçe dallanmalarının çok olduğu, çağlar boyu geniş alanlara yayılan dillerde bu değişimlerin sık görüldüğünü ve bunun tabî olduğunu ifade eder (Aksan, 1978: 122). Diğer Türk lehçelerinde olduğu gibi Tatar ve Türkiye Türkçeleri arasında da yalancı eş değer yapılar vardır. Lehçeler üzerine yapılan yalancı eş değerlik çalışmalarının hemen hepsi kelimeler üzerinedir. Birkaç çalışmada eklerdeki yalancı eş değerlik meselesine de değinilmiştir.

Bunun yanında, kelime grupları ve deyimlerde de yalancı eş değerlikten bahsetmek mümkündür. Fakat bu konu üzerine yapılmış müstakil bir çalışma mevcut değildir. *Deyim aktarmalarında yapılan yanlışlıkları*¹ konu alan çalışmalarda ise *yalancı eş değerlik* meselesine değinilmemiştir.

¹ Ümit Eker, Tarihî Metin Aktarımlarında Deyimler (Eski Türkiye Türkçesi - Türkiye Türkçesi), Erzurum 2012, s. 124-157; Apdullah Aktay, Bertolt Brecht'in Tiyatro Metinlerinin Türkçeye Aktarılışında Deyim Aktarmalarından Kaynaklanan Sorunlar ve Bu Sorunların Dil Öğretimindeki Yansımaları, Ankara 2009; Ahmet Karadoğan, Türk Lehçeleri Arasında Aktarma Sorunları Türkmen Türkçesi-Türkiye Türkçesi Üzerine Bir İnceleme, Kırıkkale 2004; Fatih Kirişçioğlu, Türkmen Türkçesinden Türkiye Türkçesine Yapılan Aktarmalarda Karşılaşılan Bazı Problemler, Konya 2006, 21-35; Mehmet Kara, Lehçeler Arası Aktarmada Temel Sorunlar, Ankara 2009: 1056-1082; vd. çalışmalar...

Deyimler bir milletin dünya görüşünü, yaşam biçimini, gelenek, görenek ve inançlarını yansıtan, genellikle gerçek anlamlarından ayrı, kalıplaşmış söz gruplarıdır. Düşünceyi en kısa ve etkili şekilde ifade etmeye yarayan deyimler, kültür aktarımında önemli bir görev üstlenir. Her dilin deyimlerinde kendine özgü bir anlatım biçimi bulunmaktadır. Bu nedenle bir dile ait deyim başka bir dile çevrilmesi diğer dil unsurlarına göre çok daha zordur. Lehçeler arasında yapılan deyim aktarmaları ise, tam değişikliklerin yanı sıra kısmi dil değişimlerinden doğan ince anlam farklılıkları da içerdiğinden dolayı daha da güçtür.

Birçok deyim dilin tarihî dönemlerinden beri çeşitli değişimler geçirmiştir. Bu değişimler çoğunlukla deyim fonetik, morfolojik, leksik, sentaktik yapısında meydana gelmiştir. Dilin canlılığının yanı sıra, coğrafi konum, tarihî süreç ve söz konusu lehçelerin farklı çevrelerle sosyo-kültürel etkileşimleri göz önüne alındığında oluşan varyantlaşmalar oldukça tabiidir. Yapı bakımından farklı fakat anlamları aynı olan bu deyimlerin sayısı Tatar ve Türkiye Türkçeleri arasında oldukça fazladır. Her iki lehçe arasında yalnızca baş ve başta bulunan organ adları ile kurulmuş, birbirinin varyantı 512 deyim² vardır.

Bunun yanında, yapı itibarıyla birbirine benzer fakat anlam değişmelerine uğramış yalancı eş değer deyimler de vardır. Lehçelere göre küçük fonetik farklılıklarla değişen veya eş anlamlı unsurlardan oluşan bu deyimlerin aktarıcılar tarafından hedef dilde de aynı anlama karşılık geldiğinin varsayılması deyim düzeyinde birtakım hatalara yol açmaktadır. Bunun sonucunda metnin derin yapısı, bazen de tamamı zarar görmektedir. Bu nedenle lehçeler arasında yapılan aktarmalarda her deyim titizlikle ele alınmalıdır. Birbirinin aynısı gibi görünse dahi bunun için mutlaka lehçelerin deyimlerini içeren sözlüklere başvurulmalıdır.

Tatar ve Türkiye Türkçesi deyimlerindeki yalancı eş değerlik konusunu incelediğimiz bu makalede, Nekiy İsenbet'in *Tatar Tələnñ Frezəologik Sözləğə* adlı eseri kaynak alınmıştır (İsenbet: 1989). Türkiye Türkçesindeki anlamları için www.tdk.gov.tr internet adresindeki Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü kullanılmıştır. Ayrıca, Ömer Asım Aksoy ve İsmail Parlatır'ın hazırladığı deyim sözlüklerinden de faydalanılmıştır (Aksoy 1984; Parlatır 2008).

Baş ve başta bulunan organ adları ile kurulmuş deyimlerle sınırlandırdığımız çalışmada, her iki yazı dilinin ağızlarında geçen deyimlere de yer verilmiştir. Bu tür deyimler, deyim anlamı verilmeden önce "ağız." şeklinde tabloda belirtilmiştir.

İncelemelerimiz sonucunda *deyimlerde yalancı eş değerlik* meselesine iki türlü yaklaşılabileceğini düşündük:

1. Eş sesli unsurlardan oluşan deyimlerde yalancı eş değerlik.
2. Eş anlamlı unsurlardan oluşan deyimlerde yalancı eş değerlik.

2.1. EŞ SESLİ³ UNSURLARDAN OLUŞAN DEYİMLERDE YALANCI EŞ DEĞERLİK

Unsurları, ses ve yapı bakımından aynı veya kaynak lehçe ve hedef lehçe arası düzenli ses denklikleriyle ortak kökten geldikleri bilinen kelimelerden oluşan deyimler, farklı anlamları ifade edebilir.

Örneğin, Tatar Türkçesinde *baştan çığuv* deyimini ile Türkiye Türkçesindeki *baştan çıkmak* deyimini, düzenli ses denklikleriyle ortak kökten geldikleri bilinen kelimelerden oluşmaktadır. Türkiye

² bk. Tuğba Aktaş, *Tatar Türkçesindeki "Baş" ve "Baş"ta Bulunan Organ Adları ile Kurulmuş Deyimler ve Bu Deyimlerin Türkiye Türkçesindeki Şekilleriyle Karşılaştırılması*, Konya 2013.

³ Burada, al-/al- kelimesindeki gibi sesçe aynı olanlar da, tös-/düş- gibi aynı kelimenin fonetik varyantları da eş sesli olarak değerlendirilmiştir.

Türkçesinde “ahlakı bozulmak, doğru yoldan çıkıp uygunsuz işlere yönelme”yi anlatan deyim, Tatar Türkçesinde “aklından çıkma, unutma”yı ifade eder.

Tatarlarda “birini güler yüzle karşılama”yı ifade eden *yöz körsetüv* deyiminin fonetik karşılığı olan *yüz göstermek* deyimini, Türkiye Türkçesinde “belirmek, ortaya çıkmak” anlamına gelir.

Bu durumda, baştan çıguv ≠ baştan çıkmak; yöz körsetüv ≠ yüz göstermek eşitsizliği söz konusudur.

Tatar ve Türkiye Türkçelerinde mevcut bu türden yalancı eş değer deyimler, tam ve kısmi yalancı eş değer olmak üzere ayrılarak tabloda anlamlarıyla birlikte gösterilmiştir.

2.1.1. TAM YALANCI EŞ DEĞER DEYİMLER

1	Açık avız, yomık küz Sadece yemeyi bilen dünyadan haberi olmayan.	Ağzını açıp gözünü yummak Öfke ile, sonunu düşünmeden ağzına gelen bütün ağır sözleri söylemek.
2	Anadan imgen sötëm bornıma kilde Onda gördüğüm bütün güzellikler kötüye dönüştü, ondan soğudum.	Anasından emdiği süt burnundan gelmek Çok sıkıntı çekmek.
3	Avızı bēlen koş kına totmıy Söz ustası kimse. (Ağzıyla sadece kuş tutmuyor.)	Ağzıyla kuş tutsa Ne yapsa, ne kadar çaba ve ustalık gösterse.
4	Avızı bēlen koş tota Güzel konuşan, dili keskin kişi. (Ağzıyla kuş tutuyor.)	Ağzıyla kuş tutsa Ne yapsa, ne kadar çaba ve ustalık gösterse.
5	Baş kitüv Ölüme veya ağır cezaya çarptırılmak.	Baş gitmek <i>ağız</i> . Eşit durumda olmak.
6	Başınnan kavıık cilë isken 1. Yaşlanmaya başlamak. 2. Saçın kepeklenmesi.	Başında kavak yeli esmek 1. Genç sorumluluk duygusundan uzak, zevk, eğlence peşinde koşmak. 2. Gerçekleşmeyecek şeyler düşünerek vakit geçirmek.
7	Başka eş töşüv Sıkıntıya düşmek.	İş başa düşmek Kendi işini kendi görmek zorunda kalmak.
8	Baştan çıguv (çıgıp kitüv) Unutmak.	Baştan çıkmak Ahlakı bozulmak, doğru yoldan ayrılp uygunsuz işlere yönelmek.
9	Qolakka salıp kıuyuv Unutmamak, akılda tutmak.	Kulağına koymak (veya sokmak) Bir duruma veya söze hazırlamak için önceden kısaca anlatmak, düşünce aşılama, telkin etmek.
10	Küz atuv 1. Anamlı bakışlarla karşıdakini ele geçirmeyi istemek, tavlama çalışmak. 2. Ümit etmek, ümitlenmek.	Göz atmak Kısa bir süre, fazla dikkat etmeden bakıvermek.
11	Küz kızuuv İstemek, arzu etmek.	Gözü kızmak Çok öfkelenmek.
12	Küzëm qaldı Güçlü bir ışık sebebiyle gözün bakamaz olduğunu ifade eden, “gözüm kamaştı.” anlamına gelen söz.	Gözü kalmak 1. Elde edemediği bir şeye karşı isteği sürmek. 2. Elde edemediği bir şeyi kıskanmak.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/4 Winter 2015

13	Küzem kürmesen Başıma kötü bir şey gelmesin.	(Birini) Gözüm görmesin! Bana görünmesin, yüzünü görmek istemem.
14	Küzene de elmiy Dikkate almamak, hesaba katmamak.	Gözüne ilişmemek Görmemek.
15	Küzge aluv Dikkate almak.	Göze almak Gelecek her türlü zararı ve tehlikeyi önceden kabul etmek.
16	Miy kaynav Gürültüden başı ağrımak	Beyni kaynamak Aşırı sıcaktan sersemlemek, bunalmak.
17	Ozin tällë Dedikoducu.	Dili uzun Çevresindekileri inceleyecek şeyler söyleyen, çirkin ve saygısızca konuşan kimse.
18	Tällë ikmekçë köregë kader Dedikoducu.	Dili fırıncı küreği kadar ağız. Çevresindekileri inceleyecek şeyler söyleyen, çirkin ve saygısızca konuşan kimse, dili uzun.
19	Yöz kürsetüv Kişiyi güler yüzle karşılamak.	Yüz göstermek Belirmek, ortaya çıkmak, baş göstermek.

2.1.2. KISMİ YALANCI EŞ DEĞER DEYİMLER

1	Küz yeşene buviluv Elinde olmaksızın, ister istemez gözleri dolmak.	Gözyaşına boğulmak Çok ağlamak.
2	Küzë de açtırmav /Küznë açtırmav Bir şey yapmasına fırsat vermeden saldırmak, üzerine yürümek, kötü sözler söylemek.	Göz açtırmamak Başka bir iş yapmasına vakit veya imkân vermemek.
3	Yöz söriv Yalvararak bir şey istemek, ayaklarına kapanmak.	Yüz sürmek Aşırı sevgi göstermek için yere eğilmek.

2.2. EŞ ANLAMLI UNSURLARDAN OLUŞAN DEYİMLERDE YALANCI EŞ DEĞERLİK

Unsurları, ses ve yapı bakımından aynı olmasa da, hedef lehçeden kaynak lehçeye tek tek aktarıldığında aynı anlamı veren (eş anlamlı veya denk çift) kelimelerden oluşan deyimler, farklı anlamları ifade edebilir.

Örneğin, Türkiye Türkçesindeki “çek-” fiilinin Tatar Türkçesindeki karşılığı “tart-” fiilidir. Bu durumda, Tatar Türkçesindeki *baş tartmak* deyimi ile Türkiye Türkçesindeki *baş(ı) çekmek* deyimi eş anlamlı kelimelerden oluşmaktadır. Tatar Türkçesinde “bir işi yerine getirmek istememek” anlamına gelen *baş tartmak* deyimini Türkiye Türkçesine aktaracak biri, önce *baş çekmek* ifadesiyle karşılaşır Türkiye Türkçesinde “bir işte öncülük etmek” anlamına gelen *baş(ı) çekmek* deyimini algılayabilir.

Bu durumda, baş çekmek ≠ baş(ı) çekmek eşitsizliği söz konusudur.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/4 Winter 2015

Tatar ve Türkiye Türkçelerinde mevcut bu türden yalancı eş değer deyimler, tam ve kısmi yalancı eş değer olmak üzere ayrılarak tabloda anlamlarıyla birlikte gösterilmiştir.

2.2.1. TAM YALANCI EŞ DEĞER DEYİMLER

1	Avız temë bëtüv (kitüv) Yiyip içtiğinden tat alamamak.	Ağzının tadı kaçmak Bir kimsenin kurulu düzeni, dirliği bozulmak.
2	Baş eylendirüv (eylendirëp yörüv) 1. Birinin işini bölmek, onu meşgul etmek. 2. Birini derde, düşünceye sokmak.	Baş döndürmek Başarıdan, gururdan, sevinçten çok mutlu duruma getirmek, aşırı heyecanlandırmak.
3	Başınnan çıgarıp taşla O düşünceden vazgeç, kafandan at.	Başından atmak 1. Yapılması güç bir işi yapmaktan kendini kurtarmak. 2. Sürdürülmesi gereksiz görülen bir bağlılığa, bir ilişkiye son vermek.
4	Baş tartuv Bir işi, vazifeyi veya verilen bir sözü yerine getirmek istememek, geri çevirmek.	Baş (başı) çekmek 1. Öncülük etmek, ilk adımı atmak, önyak olmak. 2. Halk oyunlarında oyunu yönetmek.
5	Bit birüv Kabul etmek, razı olmak.	Yüz vermek İlgi, yakınlık göstermek.
6	Borın tartuv <i>ağız</i> .1. Saçılan tohum filiz vermek. 2. Birinden hoşlanmak, onu istemek.	Burnunu çekmek 1. Sümüğünü çekmek. 2. Umduğunu bulamamak.
7	İrënë (irënnë) tēšlev Hatasını kabul etmek veya konuşmamak.	Dudak ısırarak 1. Hayran kalmak. 2. Hayrete, şaşkınlığa düşmek.
8	Qolaqqa kirtüv (kirtlev) 1. Söylediği bir şeyi veya yaptığı bir işi unutmamak, hatırdan tutmak. 2. Çok sıkı uyarmak, sıkı sıkı tembihlemek.	Kulak kesilmek Dikkatle dinlemek.
9	Qolaqları üre tordı Beklenmeyen bir durumdan veya işten dolayı çok şaşırarak.	Kulakları dikilmek Konuşulanları dinlemek için dikkat kesilmek.
10	Tēške tiyüv Üzülme, içine oturmak.	Dişe dokunmak İşe yarar olmak, önemli olmak, yerinde ve anlamlı olmak.
11	Tišk qolaq Söylenen söze önem vermeyen, dikkate almayan.	Kulağı delik Olup bitenleri çabuk haber alan kimse.
12	Uñ küzën sul küzënnen kızgana Çok cimri, pinti.	Sağ gözünü sol gözünden sakınmak Çok kıskanç olmak.
13	Yöz dünderüv 1. Bir şeyi görmemek için yüzünü başka tarafa çevirmek. 2. Yönünü çevirmek, bir görüşten bir görüşe geçmek.	Yüz çevirmek Gösterdiği ilgiyi kesmek.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/4 Winter 2015

2.2.2. KISMİ YALNCI EŞ DEĞER DEYİMLER

1	Açuvı borın oçında ğına Çabuk sinirlenen kişiler için söylenir.	Öfkesi burnunda Çok öfkeli kişi.
2	Baştan ütöv (ütkeröv) Kötü durumlarla karşılaşmak, sıkıntı atlatmak.	Başından geçmek Bir olay daha önce yaşanmış olmak veya aynı duruma düşmüş olmak.
3	Ėne küzĕnnen ütĕrlĕk İnce belli, zarif, güzel, narin	ĖĖne deliğinden (gözünden) geçmek Aşırı derecede zayıflamak.
4	İne küzĕnnen ütken 1. Mahkeme, adli makamlar tarafından ince elenip sık dokunmak suretiyle araştırılıp aklanmış kişi için kullanılır. 2. İsteddiği yere girip çıkabilen usta, kurnaz, becerikli kişi.	ĖĖne deliğinden (gözünden) geçmek 1. Çok zayıf olmak. 2. Zorlu bir süreçten geçmek.

SONUÇ

Lehçeler arası aktarma problemlerinin başında gelen yalancı eş değerlik, kelime ve eklerde görüldüğü gibi kelime grupları ve deyimlerde de görülür. Kültürün uzantısı olan deyimlerin yanlış anlaşılması, iletişim bozukluğuna ve dili konuşan toplumun gelenek göreneklerini, inancını, dünya görüşünü, yaşam tarzını, düşünce biçimini yanlış yorumlamamıza sebep olur. Tatar ve Türkiye Türkçesi alanında yapılacak çalışmalarda, aktarımda oluşabilecek sorunların önlenmesi için, incelememiz kapsamında yalancı eş değer deyimlere dikkat çekilmiştir. Bu hususta mesele;

1. UNSURLARI, SES VE YAPı BAKIMINDAN AYNI VEYA KAYNAK LEHÇE VE HEDF LEHÇE ARASI DÜZENLİ SES DENKlikLERİYLE ORTAK KÖKTEN GELDİKLERİ BİLİLEN KELİMElerden oluşAN, YANI **EŞ SESLİ USURLARDAN OLUŞAN DEYİMLER:**

(anadan imgen sötlerĕn avızına kitĕrĕv \neq anasından emdiğı sütü burnundan getirmek; küz atuv \neq göz atmak; küzlerĕ velfecĕr ukıy \neq gözleri velfecri okumak; tĕşĕ kırcıy \neq dişi gıcırdamak; yöz körsetĕv \neq yüz göstermek; yöz sörĕv \neq yüz sürmek; ...)

2. UNSURLARI, SES VE YAPı BAKIMINDAN AYNI OLMA SA DA HEDF LEHÇEDEN KAYNAK LEHÇEYE TEK TEK AKTARILDIĞINDA AYNI ANLAMI VEREN KELİMElerden oluşAN, YANI **EŞ ANLAMLı USURLARDAN OLUŞAN DEYİMLER:**

(baş eylendĕrĕv \neq baş döndürmek; baş tartuv \neq baş(ı) çekmek; bit birĕv \neq yüz vermek; tĕşke tiyĕv \neq dişe dokunmak; uñ küzĕn sul küzĕnnen kızğana \neq sağ gözünü sol gözünden kıskanmak; yöz dündĕrĕv \neq yüz çevirmek; ...) olmak üzere iki şekilde değerlendirilmiştir.

Yalancı eş değerlik başlığı altında incelediğimiz deyimlerin bir kısmı aralarında küçük farklılıklar içerir. Fiil çekimlerinde, cümle yapısında ve eklerde rastladığımız bu farklılıklar, karşılığında verilen deymi çağrıştırmayı engellemeyecek kadar küçüktür (Avızı bĕlen koş tuta / ağzıyla kuş tutmak; başka ĕş töşĕv / iş başa düşmek; başınnan kavık cilĕ esken / başında kavak yeli esmek; ozın tĕllĕ / dili uzun; vb.). Birbirinin varyantı algılanabilecek bu deyimlerin de yalancı eş değer olduğuna dikkat çekilmiştir.

İnceleme sonucunda, Tatar ve Türkiye Türkçelerinde baş ve başta bulunan organ adlarıyla kurulmuş benzer yapıdaki 39 deyim yalancı eş değer olduğu tespit edilmiştir. Bunların 22'si eş sesli unsurlardan oluşmuş yalancı eş değer deyimler, 17'si eş anlamlı unsurlardan oluşmuş yalancı eş değer deyimlerdir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/4 Winter 2015

Eş sesli unsurlardan oluşmuş yalancı eş değer deyimlerde anlam bakımından hiç örtüşmeyen 19 deyim *tam yalancı eş değer*, anlamları kısmen örtüşen 3 deyim ise kısmi yalancı eş değer başlığı altında değerlendirilmiştir. Eş anlamlı unsurlardan oluşmuş yalancı eş değer deyimlerin ise 13'ü *tam yalancı eş değer*, 4'ü *kısmi yalancı eş değer* olarak tespit edilmiştir. Çalışmada, yalnızca baş ve başta bulunan organ adlarıyla kurulmuş deyimleri incelediğimizi göz önünde bulundurursak bu sayı azımsanmayacak ölçüdedir.

Ayrıca, incelememiz bağlamında, deyim aktarmalarında yapılan yanlışlıkları konu alan çalışmalardaki **aslını koruma, aslını uyarılama, yanlış deyim seçimi, hedef lehçede olmayan deyim kullanımı, deymi deyim ile aktarmama** gibi hata tiplerine *yalancı eş değer deyimler* alt başlığını da ekleyebiliriz.

Yapılan aktarmalarda deyimlerden kaynaklanan bu tip hatalara düşmemek için her deyim titizlikle ele alınmalıdır. Birbirinin aynısı gibi görünse dahi bunun için mutlaka yazı dilinin deyimlerini içeren sözlüklere başvurulmalıdır.

Lehçe aktarmalarında yapılan hataların büyük bir çoğunluğunu oluşturması ve Türk halkları arasında iletişim oranının azalmasına yol açmasının yanı sıra, coğrafi konum, tarihi süreç, siyasi meseleler ve her iki lehçedeki farklı sosyo-kültürel etkileşimler gibi sebeplerle oluşan yalancı eş değer deyimlerin Türk dilinin birer zenginliği olduğu kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

- ABDULLİN, Ş.A ve diğerleri (1977, 1979, 1981). *Tatar Têlênêñ Añlatmalı Süzlêğ 3 Tomda*, SSSR Fenner Akademiyası, Kazan: Tataristan Neşriyatı.
- AKSAN, Doğan (1978). Anlambilimi ve Türk Anlambilimi (Ana Çizgileriyle), Ankara: Ankara Üniversitesi DTCF Yayınları.
- AKSOY, Ömer Asım (1984). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 2- Deyimler Sözlüğü*, Ankara: TDK Yayınları.
- AKTAŞ, Tuğba (2013). *Tatar Türkçesindeki “Baş” ve “Baş”ta Bulunan Organ Adları İle Kurulmuş Deyimler ve Bu Deyimlerin Türkiye Türkçesindeki Şekilleriyle Karşılaştırılması*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya.
- AKTAY, Apdullah (2009). *Bertolt Brecht'in Tiyatro Metinlerinin Türkçeye Aktarılışında Deyim Aktarmalarından Kaynaklanan Sorunlar ve Bu Sorunların Dil Öğretimindeki Yansımaları*, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- ALKAYIŞ, Muhammet Fatih (2009). “Çağdaş Türk Şiveleri Arasında Aktarma Meseleleri (Yeni Uygur Türkçesi-Türkiye Türkçesi Örneği) / The Translating Problems Of Contemporary Turkish Dialects (Between The New Uygur Turkish Dialect And Turkey Turkish Dialect)”, *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-*, ISSN: 1308-2140, (Prof. Dr. Hamza Zülfikar Armağanı), Volume 4/3, Spring 2009, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.673> , p. 60-70.
- ARNAZAROV, Seyitnazar (2002). “Türkmen ve Türkiye Türkçelerinde Aynı Kelimelerle İfade Edilen Bazı Sıfatlardaki Anlam Farklılıkları Üzerine”, *Dil Dergisi*, S.113 Ankara: 72-77.

- (2004). “Türkmen ve Türkiye Türkçesinin Ortak Fiillerinin Anlam Bakımından Genel Bir Mukayesesi”, *V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı 2004*, Ankara: TDK Yayınları, 193-220.
- DEMİR, Nurettin (1997). “Bir Tuva Masalının Türkiye Türkçesine Aktarılması”, *Sibirya Araştırmaları*, İstanbul: Simurg Yayınevi: 379-389.
- DENİZER, Faik Utkan (2007). *Tarihi Metinleri Aktarma Problemleri- Dede Korkut Oğuznameleri ve Türkiye Türkçesine Yapılmış Aktarmaları Üzerine Kelime Düzeyinde Bir İnceleme-*, Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Muğla.
- DİREKÇİ, B., GÜLMEZ, M. (2012). “Güney Azerbaycan ve Türkiye Türkçesi Arasındaki Yalancı Eş Değerler”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.32, Konya: 133-154.
- EKER, Ümit (2012). “Tarihî Metin Aktarımlarında Deyimler (Eski Türkiye Türkçesi - Türkiye Türkçesi)”, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, S. 1/1, Erzurum: 124-157.
- ERCİLASUN, Ahmet B. (1992). “Türk Lehçelerinin Anlaşılmasında Dikkat Edilecek Noktalar”, (*Dil Dergisi*, Sayı:5, Mayıs), *Türk Dünyası Üzerine İncelemeler* (1999), Ankara: Akçağ Yayınları: 179-207.
- (1998). “Lehçelerden Türkiye Türkçesine Aktarma”, *II. Türk Dünyası Yazarlar Kurultayı 8-10 Aralık 1994*, Ankara: 41-45.
- ERGÖNENÇ AKBABA, Dilek (2007). “Nogay Türkçesi ve Türkiye Türkçesi Arasındaki Yalancı Eş Değerler”, *Bilig*, S. 42, Ankara: 151-176.
- ERSOY, Feyzi (2007). “Çuvaş Türkçesi ve Türkiye Türkçesinde Yalancı Eş Değerler”, *Türkbilig*, 2007/14, Ankara: 60-68.
- ERSOY, Habibe Yazıcı (2012). *Başkurt Türkçesi ve Türkiye Türkçesinde Yalancı Eş Değerler*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- ERTUĞ, Sadiye (2007). *Oğuz Grubu Türk Lehçelerindeki Hareket Fiillerinde Yalancı Eşdeğerlikler*, On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Samsun.
- GEDİKLİ, Yusuf (1998). “Türk Lehçelerinden Metin Aktarma Yolları ve Metin Aktarmanın İlke ve Meseleleri”, *II. Türk Dünyası Yazarlar Kurultayı 8-10 Aralık 1994*, Ankara: 58-69.
- GÜL, Eda (2011). *Özbek Türkçesi-Türkiye Türkçesi Yalancı Eş Değerli Sözcükler*, On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Samsun.
- GÜLENSOY, Tuncer (1998). “Türk Edebiyatları Arasında Aktarma ve Karşılıklı Yayın Sorunları”, *II. Türk Dünyası Yazarlar Kurultayı 8-10 Aralık 1994*, Ankara: 54-55.
- İLKER, Ayşe (1999). “Lehçeden Lehçeye Aktarma Üzerine Bazı Düşünceler”, *III. Uluslararası Türk Dili Kurultayı 1996*, Ankara: TDK Yayınları: 553-560.
- İSENBET Nekiy (1989). *Tatar Têlênêñ Frazelögik Süzlêgê*, Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı.
- İSMAİL, Sabahattin (1998). “Türk Edebiyatları Arasında Aktarma ve KKTC’de Yayın Sorunu”, *II. Türk Dünyası Yazarlar Kurultayı 8-10 Aralık 1994*, Ankara: 72-77.
- KALDARBEK, Naymanbayev (1998). “Türk Edebiyatları Arasında Aktarma Sorunları”, *II. Türk Dünyası Yazarlar Kurultayı 8-10 Aralık 1994*, Ankara: 70-71.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/4 Winter 2015

- KARA, Mehmet (2009). “Lehçeler Arası Aktarmalarda Temel Sorunlar / The Basic Issues In Translation Between Turkic Languages”, *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-*, ISSN: 1308-2140, Volume 4/4, Summer 2009, <http://www.turkishstudies.net/sayilar/sayi17/karamehmet.pdf> , p. 1056-1082.
- KARADOĞAN, Ahmet (2004a). *Türk Lehçeleri Arasında Aktarma Sorunları Türkmen Türkçesi-Türkiye Türkçesi Üzerine Bir İnceleme*, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Kırıkkale.
- _____ (2004b). “-Ip İle Kurulan Zarf-Fiilli Parçaların Türkmen Türkçesinden Türkiye Türkçesine Aktarımı Üzerine”, *Bilig* S.31, Ankara: 207-216.
- KİRÖMEROĞLU, Nida (2011). *Türkmen Türkçesi ve Türkiye Türkçesindeki Yalancı Eş Değerler*, İstanbul Kültür Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- KİRİŞÇİOĞLU, Fatih (2006). “Türkmen Türkçesinden Türkiye Türkçesine Yapılan Aktarmalarda Karşılaşılan Bazı Problemler”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.20, Konya: 21-35.
- MERHAN, Aziz (2012). “Türkçe ve Özbekçe Eş Sesli Sözcük Karşılaştırması”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S.47, Erzurum: 1-16.
- ÖNER, Mustafa (2009). *Tatarca-Türkçe Sözlük*, Ankara: TDK Yay.
- ÖZKAN, Fatma (1999). Bugünkü Türk Lehçelerindeki İletişimi Zorlaştıran Kelimeler, *III. Uluslararası Türk Dil Kurultayı 1996*, Ankara: TDK Yayınları: 883-889.
- PARLATIR, İsmail (2008), Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü II- Deyimler, Ankara: Yargı Yayınları.
- RUSTEMOVA, Nadzhiie (2014). *Kırım Tatarcası ve Türkiye Türkçesinde Yalancı Eş Değerler*, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Isparta.
- RESULOV, Asker (1995). Akraba Diller ve Yalancı Eş Değerler Sorunu, *Türk Dili*, S. 524, Ankara: 916-924.
- SULTANZADE, Vügar (2010). “Türk Dilleri ve Lehçeleri Arasında Benzeşimler Sözlüklerinin Hazırlanmasının Yöntem ve Prensipleri”, Bahçeşehir Üniversitesi, *Türkiye’de ve Dünyada Sözlük Yazımı ve Araştırmaları Uluslararası Sempozyumu 4-6 Kasım 2010*, İstanbul: 52-56.
- ŞAVK, Ülkü Çelik (2007). “Altaycada Eş Sesli Sözcükler”, *IV. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri II 24-29 Eylül 2000*, Ankara: 1653-1693.
- TOKATLI, Suzan (2004). “Türkiye Türkçesi ile Azerbaycan Türkçesindeki Eş Sesli Kelimeler Üzerine”, Erciyes Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.16, Kayseri: 141-156.
- TOKER, Mustafa (2003). *W. Radloff’un “Opit Slovarya Tyurkskih Nareçiy” Adlı Eseri ve Eserde Geçen Tatar Lehçesine Ait Kelimelerin İncelenmesi*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Doktora Tezi), Konya.
- TÜRKAY, Osman (1998). “Türk Edebiyatları Arasında Aktarma ve Karşılıklı Yayın Sorunları”, *II. Türk Dünyası Yazarlar Kurultayı 8-10 Aralık 1994*, Ankara: 56-57.
- UĞURLU, Mustafa (2000). “Türk Lehçeleri Arasında Aktarma Meseleleri ve ‘Abay Yolu’ Romanı”, *Bilig*, S.15, Ankara: 59-80.

- (2001). “Türk Lehçelerinin Aktarımında Valenz Sözlüklerinin Önemi”, Doğu Akdeniz Üniversitesi, *Uluslararası Sözlükbilim Sempozyumu Bildirileri* [Yayımlayan: Nurettin Demir-Emine Yılmaz], Gazimağusa: 197-206.
- (2004), “Türk Lehçeleri Arasında Kelime Eş Değerliği”, *Bilig*, Sayı: 29, Ankara: 19-30.
- (2012), “Türk Lehçeleri Arasında Benzer Kelimelerin Eş Değerlik Durumu / On The Equivalence of The Smilar Words In Turkic Languages”, *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-*, ISSN: 1308-2140, (Prof. Dr. Mehmet Aydın Armağanı), Volume 7/4, Fall 2012, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.4235> , p. 215-222.
- USTA, Çiğdem (2008). “Lehçeden Lehçeye Aktarma Sorunlarına Ek: İmlâ ve Noktalama Hataları / Addition To The Translation Problems Between Turkish Dialects: Spelling And Punctuation Mistakes”, *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-*, ISSN: 1308-2140, Volume 3/6, Fall 2008, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.485> , p. 668-691.
- YILDIRIM, Hüseyin (2005). “Türkmen Türkçesindeki Aldatıcı Kelimeler”, Gazi Üniversitesi, *I. Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, 11-13 Mayıs 2005 Ankara: 765-792.
- YILDIZ, Hüseyin (2009). “Karay Türkçesinde Yalancı Eş Değer Kelimeler”, *Gazi Türkiyat Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, S.5, Ankara: 611-659.
- ZAL, Ünal (2009). “Türk Lehçeleri Arasında Aktarma Meseleleri ve ‘İki Ağaç’ Şiir Kitabı Üzerine”, *Gazi Türkiyat Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, S. 5, ANKARA: 431-455.

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

AKTAŞ, T., Deyimlerde Yalancı Eş Değerlik: Tatar Türkçesi-Türkiye Türkçesi Örneği, *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 10/4 Winter 2015, p. 1-16, ISSN: 1308-2140, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.7679>, ANKARA-TURKEY